

Understanding the educational gradient in Mortality

Avhandling i sociologi vid Sociologiska institutionen, Stockholms Universitet, Stockholm 2017. Utgiven av Sociologiska Institutionen, Stockholms Universitet. Olof Östergren, filosofie doktor, Institutionen för folkhälsovetenskap, Stockholms Universitet, Stockholm. E-post: olof.ostergren@su.se

Individer med universitetsexamen lever i genomsnitt längre än de med gymnasieutbildning vilka i sin tur lever längre än individer med grundskoleutbildning. Skillnader i dödlighet kan observeras över hela utbildningsfördelningen och man kan tala om en utbildningsgradient i dödlighet. Avhandlingens sammanfogar teori och empirisk forskning från en rad vetenskapliga discipliner och ämnar därmed bidra till en helhetsbild de processer som skapar, upprätthåller och förändrar utbildningsgradienten i dödlighet.

Både direkta och indirekta processer bidrar till sambandet mellan utbildning och hälsa. Utbildning främjar hälsa direkt genom att utveckla kognitiva förmågor som hjälper individer att hantera och spendera tillgängliga resurser på ett mer effektivt och, i förlängningen, hälsofrämjande sätt. I samma kontext och med samma resurser kan en person med högre utbildning potentiellt uppnå bättre hälsa än en person med lägre utbildning. Utbildning främjar även hälsa indirekt genom att ge tillgång till kvalificerade yrken, högre inkomster, socialt kapital samt genom att främja hälsosamma levnadsvanor. Sociala och biologiska processer med grund i barndomen påverkar både individens utbildningsnivå samt hälsa i vuxen ålder. Utbildningsgradienten i dödlighet beror delvis på utbildningsgruppernas sammansättning av individer som växt upp under olika villkor.

Avhandlingens empiriska del består av fyra fristående delarbeten. Dessa baseras på svensk eller europeisk registerdata vilka analyserats med kvantitativa metoder. Resultaten visade att utbildningskillnaderna i dödlighet i Sverige ökade under perioden 1990–2009. Flera processer har bidragit till ökningen. Analyser av longitudinell data från 18 europeiska populationer visade att det finns ett samband mellan utbildningens fördelning och storleken på utbildningsskillnader i dödlighet. Den kraftiga höjningen av befolkningens utbildningsnivå i Europa, inte minst i Sverige, kan alltså ha bidragit till ökande skillnader. I Sverige har skillnaderna i dödsrisk mellan inkomstgrupper ökat. Eftersom utbildning påverkar inkomst ökade även skillnaderna mellan utbildningsgrupper. Både rökning och alkoholkonsumtion bidrog till skillnader mellan utbildningsgrupper. Rökning spelade en särskilt stor roll för ökningen i skillnaderna bland kvinnor. Resultaten visade även att utbildning hade en större betydelse för dödlighet vid låga inkomster. Det kan bero på att vikten av att använda tillgängliga resurser effektivt är av särskild betydelse när tillgången på resurser är begränsad. Avhandlingens övergripande slutsats är att orsakerna till utbildningsgradienten i dödlighet återfinns i samverkan mellan strukturella förändringar, individuella levnadsvillkor samt beteendemönster.

Länk till avhandlingen i Diva: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-14665>